

Original Article

इंग्रजी शब्दांचे मराठी भाषेत होणारे 'सामर्थ्यशील भाषांतर'

श्री. राजेश गणपत देसले

सहाय्यक प्राध्यापक, मराठी विभाग, पद्मश्री आण्णासाहेब जाधव भारतीय समाज उन्नती मंडळाचे,
बी. एन. एन. कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, भिवंडी, ठाणे

Email: rgdesale@gmail.com

Manuscript ID:

JRD -2025-171115

ISSN: 2230-9578

Volume 17

Issue 11(A)

Pp. 95-99

November. 2025

Submitted: 17 Oct. 2025

Revised: 26 Oct. 2025

Accepted: 10 Nov. 2025

Published: 30 Nov. 2025

सारांश

मराठी भाषा ही भारतातील समृद्ध व संस्कृतीचा वारसा जतन करणारी, अभिजात दर्जा प्राप्त भाषा आहे. जागतिकीकरण आणि तंत्रज्ञान युगात इंग्रजी शब्दांचा वापर भाषेत मराठीत झपाट्याने वाढत आहे. विशेषतः माध्यमे, आयटी क्षेत्र, शिक्षण, वैद्यकीय क्षेत्र आणि जाहिरातीमध्ये इंग्रजी शब्दांचा वापर वाढलेला आहे. भाषांतर केवळ शब्दांची अदलाबदल करणे नव्हे, तर ती एक सर्जनशील आणि संवेदनशील प्रक्रिया आहे. ज्यामध्ये मूळ मजकुराचा अर्थ, भावना, संस्कृती आणि संदर्भ टिकवून ठेवणे आवश्यक असते. सदर शोधनिबंधामध्ये 'सामर्थ्यशील भाषांतर' या संकल्पनेचा विस्तृत अभ्यास केला आहे. हे भाषांतर शब्दशः, अर्थशः आणि सांस्कृतिक भाषांतरापेक्षा वेगळे आहे, कारण हे मूळ मजकुराची भावनिक ताकद, तांत्रिक अचूकता व सांस्कृतिक संवेदनशीलता सर्वांना जपून दुसऱ्या भाषेत पोहोचवते. उदाहरणार्थ, "He kicked the bucket" या वाक्याचे सरळ भाषांतर केल्यास मूळ अर्थ लोप पावतो, परंतु सामर्थ्यशील भाषांतराध्ये "तो काळाच्या पडद्याआड गेला" असा भावनिक आणि अर्थपूर्ण होतो. भाषांतरातील मुख्य अडचणींमध्ये तांत्रिक संज्ञा, वाक्प्रचार, भावनिक अंतर, शब्दांची बहुअर्थता आणि भाषिक संरचनेतील फरक आहेत. या अडचणींवर मात करण्यासाठी संदर्भानुसार भाषांतर, द्विसांस्कृतिक जाणिव, पारिभाषिक शब्दसंग्रह तयार करणे, संपादन व पुनरावलोकन यांसारख्या उपायांचा प्रस्ताव आहे. एकंदरीत, ह्या शोध पत्रिकेत मराठी भाषेची समृद्धी टिकविण्यासाठी प्रभावी, अचूक आणि संस्कृतीशील भाषांतर पद्धतीचे महत्त्व स्पष्ट केले आहे, ज्यामुळे आंतरराष्ट्रीय ज्ञान मराठी सारख्या प्रादेशिक भाषेत योग्य रीतीने पोहोचू शकेल.

प्रस्तावना

मराठी ही अतिशय समृद्ध, साहित्यिक आणि संस्कृतीशील अभिजात भाषा आहे. मात्र आजच्या घडीला जागतिकीकरण, आधुनिक माध्यमे आणि झपाट्याने प्रगत होणारे तंत्रज्ञान यामुळे मराठी भाषेच्या व्यवहारात इंग्रजी शब्दांचा वापर झपाट्याने वाढत आहे. जागतिकीकरणामुळे देशोदेशींच्या परस्पर संपर्कात मोठी वाढ झाल्याने आंतरराष्ट्रीय भाषा असलेल्या इंग्रजीचा वापर व्यावसायिक व्यवहार, शिक्षण, संशोधन, पर्यटन आदी क्षेत्रांमध्ये संपर्क भाषा म्हणून अधिक प्रमाणात होत आहे. महाराष्ट्र हे विकसित राज्य असल्यामुळे मराठी भाषिक देखील मोठ्या प्रमाणात इंग्रजी शब्दांचा वापर करू लागले आहेत. आयटी क्षेत्राचा प्रचंड विस्तार झाल्याने त्याचाही मराठी भाषेवर मोठा प्रभाव पडत आहे. माध्यमांचा प्रभाव सामान्यांपर्यंत खोलवर पोहोचतो. वृत्तपत्रे, सिनेमा, टेलिव्हिजन, सोशल मीडिया आणि वेब सिरीजसारख्या माध्यमांमध्ये इंग्रजी शब्दांचा मोठ्या प्रमाणात वापर होतो. जाहिरात क्षेत्रात तर इंग्रजी शब्द सर्वत्र आढळतात. इंग्रजी भाषा येणे ही समाजात प्रतिष्ठेची बाब मानली जाते. याशिवाय, संगणक, मोबाईल, इंटरनेट, ॲप्स यांसारखी आधुनिक यंत्रणेची उपकरणे इंग्रजी भाषेवर आधारित असल्यामुळे मराठी भाषिकांना इंग्रजीतील मूलभूत शब्द शिकणे आवश्यक झाले आहे. अन्यथा अशा तंत्रज्ञानाचा वापर करणे कठीण ठरते.

Creative Commons (CC BY-NC-SA 4.0)

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/) Public License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work noncommercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

Address for correspondence:

श्री. राजेश गणपत देसले, सहाय्यक प्राध्यापक, मराठी विभाग, पद्मश्री आण्णासाहेब जाधव भारतीय समाज उन्नती मंडळाचे, बी. एन. एन. कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, भिवंडी, ठाणे

How to cite this article:

देसले, . राजेश . गणपत . (2025). इंग्रजी शब्दांचे मराठी भाषेत होणारे 'सामर्थ्यशील भाषांतर'. Journal of Research and Development, 17(11(A)), 95–99. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17875690>

Quick Response Code:

Website:

<https://jrdrvb.org/>

DOI:

10.5281/zenodo.17875690

‘मेडिकल सायन्स’ हा अभ्यासक्रम भारतात पूर्णपणे इंग्रजी या भाषेतच शिकवला जातो. आधुनिक शिक्षणपद्धतीतही अनेक तांत्रिक संकल्पना इंग्रजी भाषेतून शिकवल्या जातात. त्यासाठी लागणारे संदर्भग्रंथही प्रामुख्याने इंग्रजीतच उपलब्ध असतात. त्यामुळे नोकरी, व्यवसाय किंवा संवादासाठी इंग्रजीचा वापर अपरिहार्य ठरतो. यामुळेच मराठी भाषेत इंग्रजी शब्द सहज मिसळले गेले आहेत. कोणतीही भाषा ही परिवर्तनशील असते. काळानुसार भाषेतील शब्द, व्याकरण व त्यांच्या उपयोगामध्ये बदल होत असतो. मूळ रूप फारसे न बदलता भाषेतील शब्दसंपदा मात्र सतत बदलते आणि वाढते. त्यामुळेच भाषा जिवंत राहते. मराठी भाषाही याला अपवाद नाही. परंतु दोन भिन्न भाषांमधून भाषिक देवाणघेवाण करताना त्या शब्दांचा नेमका आणि सुसंगत अर्थ लावणे आवश्यक ठरते. यामुळेच ‘भाषांतर’ ही गरज निर्माण झाली.

भाषांतर म्हणजे एका भाषेतील मजकूर दुसऱ्या भाषेत रूपांतरित करणे, हा सर्वसामान्य समज आहे. मात्र, भाषांतर ही केवळ शब्दांची अदलाबदल नसून ती एक सर्जनशील आणि संवेदनशील प्रक्रिया आहे. यात मूळ मजकुराचा अर्थ, भावना, संस्कृती, प्रसंगानुरूप उपयोग आणि प्रेक्षकाचा संदर्भ कायम राखणे आवश्यक असते. जर भाषांतर फक्त शब्दशः केले गेले, तर मजकूर कृत्रिम व विसंगत वाटतो. उदाहरणार्थ, "He kicked the bucket" या इंग्रजी वाक्याचे "त्याने बादलीला लाथ मारली" असे थेट भाषांतर केल्यास 'मृत्यू' हा मूळ अर्थ हरवतो. यामुळेच 'सामर्थ्यशील भाषांतर' ही संकल्पना पुढे आली. 'सामर्थ्यशील' म्हणजे ज्यामध्ये अर्थवाही क्षमता, भावनिक ताकद व सांस्कृतिक संवेदनशीलता असते. 'भाषांतर' म्हणजे एका भाषेतील आशय दुसऱ्या भाषेत योग्य रीतीने मांडणे. यावरून, 'सामर्थ्यशील भाषांतर' म्हणजे असे भाषांतर जे मूळ मजकुराचा अर्थ, भावना, संस्कृती, संदर्भ, आशय आणि परिणामकारकता दुसऱ्या भाषेत प्रभावीपणे पोहोचवते. हे इतर भाषांतरप्रकारापेक्षा 'सामर्थ्यशील भाषांतर' कसे वेगळे आहे, हे समजून घेणे महत्त्वाचे ठरते. भाषांतर करताना मूळ मजकुरातील भावना, विचार, सांस्कृतिक आणि सामाजिक संदर्भ जसेच्या तसे दुसऱ्या भाषेत पोहोचवण्याची क्षमता विकसित करणे गरजेचे असते. वाचक किंवा श्रोत्याच्या पातळीवर परिणामकारक भाषांतर साधण्यासाठी सर्जनशील भाषेचा वापर कसा करावा, हे शिकणे आवश्यक असते. दोन भिन्न भाषांतील संज्ञा, वाकप्रचार, शैली आणि संकेत यांचा तुलनात्मक अभ्यास करूनच योग्य भाषांतर शक्य होते. साहित्य, पत्रकारिता, माध्यमे, चित्रपट, तांत्रिक लेखन, प्रशासन, शिक्षण इत्यादी क्षेत्रांमध्ये प्रभावी भाषांतर कौशल्य आत्मसात करून 'सामर्थ्यशील भाषांतर' करता येते. जागतिकीकरणाच्या युगात विविध भाषिक समुदायांमध्ये प्रभावी संवाद घडवण्यासाठी 'सामर्थ्यशील भाषांतर' आवश्यक ठरते. थेट भाषांतरामुळे मजकुराचा मूळ आशय वा परिणाम गमावला जातो, तर 'सामर्थ्यशील भाषांतर' त्या आशयाचा प्रभाव टिकवते. भाषांतर हे केवळ शब्दांचेच नव्हे, तर संस्कृतीचेही आदानप्रदान असते. त्यामुळे ते संवेदनशीलतेने करणे अत्यंत महत्त्वाचे ठरते. लेखक, अनुवादक, माध्यमकर्मी, शिक्षक यांसारख्या व्यावसायिकांसाठी ही कौशल्ये आवश्यक आहेत. इंग्रजीसारख्या जागतिक भाषांतील ज्ञान, माहिती, साहित्य हे स्थानिक भाषेत पोहोचवण्यासाठी सक्षम भाषांतराची गरज भासत असते. कायदे, सरकारी दस्तऐवज, विज्ञान व तंत्रज्ञान या क्षेत्रांत अचूकता आणि स्पष्टता आवश्यक असते, जी सामर्थ्यशील भाषांतरातूनच साधता येते. एकंदरीत, 'सामर्थ्यशील भाषांतर' ही पारंपरिक भाषांतरपद्धतीपेक्षा अधिक परिणामकारक, अचूक आणि आशयगर्भ अशी सर्जनशील प्रक्रिया आहे.

शोधनिबंधाची उद्दिष्टे (Objectives):

१. इंग्रजी शब्दांचे मराठीत अर्थवाही, सुग्राही व संप्रेषणक्षम भाषांतर कसे करता येते हे समजावणे.
२. मराठीत अस्तित्वात असलेल्या इंग्रजी शब्दांवरील प्रभावाचा अभ्यास.
३. भाषांतर करताना भासणाऱ्या अडचणी व त्यावर उपाय शोधणे.
४. माध्यमे, साहित्य, प्रशासन इ. क्षेत्रांतील भाषांतरांचे विश्लेषण.

संशोधन पद्धती (Methodology)

१. तुलनात्मक व वर्णनात्मक विश्लेषण
२. प्रत्यक्ष उदाहरणांचे संकलन (माध्यमे, शासकीय दस्तऐवज, पुस्तके)
३. अभ्यासलेल्या इंग्रजी-मराठी शब्दांची यादी
४. संदर्भग्रंथ, कोश, अनुवादतज्ज्ञांचे विचार यांचा वापर

मुख्य विषयविस्तार

१ भाषांतराची संकल्पना

‘भाषांतर म्हणजे एका भाषेतील मजकुराचा दुसऱ्या भाषेत अर्थपूर्ण, समजण्याजोगा आणि सुसंगत अशा स्वरूपात रूपांतर करणे.’ ही एक सर्जनशील प्रक्रिया असून, केवळ शब्दांची अदलाबदल न करता, मूळ मजकुरातील भावना, आशय, शैली, संदर्भ आणि संस्कृती यांचे अचूक, प्रभावी आणि सुसंवादी रूप दुसऱ्या भाषेत पोहोचवणे हे भाषांतराचे खरे कार्य असते.

२ भाषांतराच्या व्याख्या-

“भाषांतर म्हणजे केवळ भाषेचा बदल नव्हे, तर संस्कृतीचा भावार्थ जपत आशयाचा प्रभाव दुसऱ्या भाषेत उतरवण्याची कलाकुसर आहे.”- भावे

“भाषांतर म्हणजे एक भाषेत सांगितलेले दुसऱ्या भाषेत आशय व भावना जपून सांगणे.”- डॉ. ग. प्र. प्रधान

“Translation consists in reproducing in the receptor language the closest natural equivalent of the source-language message, first in terms of meaning and secondly in terms of style.”- Eugene Nida

“भाषांतर ही भाषिक रूपांतरणाची प्रक्रिया असून, ती संवादाच्या उद्देशाने मूळ मजकुराचा आशय, हेतू व परिणाम दुसऱ्या भाषेत पोहोचवते.”- टी. आर. राजकुमार

३ भाषांतराचे प्रकार

‘भाषांतर’ करताना वेगवेगळ्या पद्धती वापरल्या जातात. त्या मुख्यतः मजकुराच्या स्वरूपावर, उद्देशावर आणि वाचकांच्या पातळीवर अवलंबून असतात. सामान्यतः भाषांतराचे खालील तीन प्रमुख प्रकार मानले जातात:

३.१ शब्दशः भाषांतर (Literal Translation) अशा प्रकारच्या भाषांतराला “शब्द-न-शब्द” भाषांतर असेही म्हणतात.

३.१.१ अर्थः या भाषांतरामध्ये मूळ भाषेतील प्रत्येक शब्दाचा अर्थ जसा आहे तसाच दुसऱ्या भाषेत रूपांतरित केला जातो. व्याकरणाची रचना देखील शक्य तितकी तशीच ठेवण्याचा प्रयत्न केला जातो.

३.१.२ वैशिष्ट्ये: भाषिक अचूकता जपली जाते मात्र भावनिक किंवा सांस्कृतिक संदर्भ गमावण्याची शक्यता असते.

उदा. इंग्रजी वाक्य- He is singing a song.

शब्दशः भाषांतर: तो आहे गात एक गाणे. (असे भाषांतर मराठीत अयोग्य वाटते.)

३.२ अर्थशः भाषांतर (Sense-for-sense Translation) याला ‘मूळभाव’ जपून केलेले भाषांतर असे म्हणता येईल.

३.२.१ अर्थः शब्दांच्या ऐवजी संपूर्ण वाक्याचा किंवा परिच्छेदाचा अर्थ व आशय लक्षात घेऊन भाषांतर करणे.

३.२.२ वैशिष्ट्ये: मूळ मजकुराचा भाव आणि अर्थ जपत भाषांतर करून वरील प्रकारचे भाषांतर केले जाते. मूळ अर्थ प्राप्त होत असल्याने वाचकाला समजण्यास सोपे होते.

उदा. इंग्रजी वाक्य- He is reading a song.

अर्थशः भाषांतर: तो पुस्तक वाचत आहे.

३.३ सांस्कृतिक भाषांतर (Cultural Translation) या भाषांतराला सांस्कृतिक रूपांतरण असेही म्हणतात.

३.३.१ अर्थः मूळ भाषेतील वाक्य, घटना किंवा प्रसंग यामागील सांस्कृतिक संदर्भ लक्षात घेऊन, त्याचा त्या भाषेच्या संस्कृतीनुसार अर्थ लावून भाषांतर करणे.

३.३.२ वैशिष्ट्ये: मूळ संदर्भाच्या भावना आणि सामाजिक अर्थ टिकवून ठेवले जातात. दुसऱ्या संस्कृतीतील वाचकाला समजण्याजोगा व भावनिकदृष्ट्या जवळचा आशय तयार केला जातो.

उदा. इंग्रजी वाक्य- He kicked the bucket. (अर्थ: तो मरण पावला.)

सांस्कृतिक भाषांतर: तो काळाच्या पडद्याआड गेला. / त्याचे निधन झाले.

४ सामर्थ्यशील भाषांतर म्हणजे काय?-

‘सामर्थ्यशील भाषांतर’ म्हणजे असे भाषांतर जे मूळ भाषेतील अर्थ, भावना, शैली, संस्कृती आणि संदर्भ जसेच्या तसे दुसऱ्या भाषेत प्रभावी, अचूक आणि समजण्याजोग्या स्वरूपात पोहोचवते. हे भाषांतर केवळ शब्दांची अदलाबदल न करता, मजकुराच्या मागील आशय, सामाजिक-सांस्कृतिक पार्श्वभूमी, लेखकाचा हेतू आणि वाचकावर होणारा परिणाम लक्षात घेते. अशा भाषांतरात सर्जनशीलता, भाषिक संवेदनशीलता आणि सांस्कृतिक समज आवश्यक असते.

सामर्थ्यशील भाषांतराची वैशिष्ट्ये

- १ भावना जपणारे – मूळ मजकुरातील भावनिक ओलावा आणि तीव्रता कायम ठेवते.
- २ सांस्कृतिकदृष्ट्या सुसंगत – मूळ भाषेतील सांस्कृतिक संकेत, सण, रूढी, वाक्प्रचार यांचे अर्थ स्थानिक संदर्भात सुसंगतपणे रूपांतरित करते.
- ३ सर्जनशील – भाषांतरकाराला शब्दांच्या पलिकडचे अर्थ शोधून नव्याने मांडण्याची मुभा असते.
- ४ वाचकाभिमुख – भाषांतर असा असतो की वाचक अथवा श्रोता सहज समजू शकतो आणि त्याच्यावर मूळ मजकुरासारखाच प्रभाव पडतो.
- ५ आशयप्रधान – मूळ मजकुराचा गाभा जपत त्याचा प्रभाव दुसऱ्या भाषेतही तितकाच ठसठशीत राहतो.

भावनात्मक, तांत्रिक, सांस्कृतिक संदर्भ टिकवणाऱ्या भाषांतराचे महत्त्व

भाषांतर करताना केवळ शब्दांचा अर्थ नव्हे, तर भावना, तांत्रिक अचूकता आणि सांस्कृतिक संदर्भ यांचा समतोल राखणे अत्यंत आवश्यक असते. अशा प्रकारचे भाषांतर अधिक प्रभावी, समजण्याजोगे आणि योग्य परिणाम घडवणारे ठरते.

१. भावनात्मक संदर्भाचे महत्त्व: मजकुरातील भावना टिकवणे, म्हणजे वाचकाला मूळ मजकुरातील हर्ष, दुःख, विनोद, संताप, करुणा यांचा अनुभव येऊ देणे. जर भावना हरवल्या, तर मजकुराचा प्रभाव कमी होतो. उदाहरण: "I miss you." सरळ भाषांतर: "मी तुझी आठवण काढतो; परंतु भावनिक भाषांतर: "तुझ्याविना सगळं रिकामं वाटतं."

२. तांत्रिक संदर्भाचे महत्त्व: विज्ञान, तंत्रज्ञान, वैद्यकीय, कायदे इ. क्षेत्रांतील भाषांतरात अचूकता अत्यावश्यक असते. चुकीचे किंवा ढोबळ भाषांतर झाले, तर चुकीची माहिती पोहोचू शकते आणि गंभीर परिणाम होऊ शकतो.

उदाहरण: 'Heart attack' चा अर्थ 'हृदयविकाराचा झटका' असा स्पष्टपणे दिला पाहिजे. जर तो केवळ 'हृदय दुखणे' असा घेतला, तर अर्थ विपर्यास होतो.

३ सांस्कृतिक संदर्भाचे महत्त्व: भाषांतर करताना मूळ भाषेतील सांस्कृतिक संकेत, परंपरा, वाक्प्रचार, सामाजिक रूढी यांचा अर्थ समजून त्याचे स्थानिक रूपांतरण आवश्यक असते. त्यामुळे वाचक अथवा श्रोता त्या अर्थाशी अधिक जवळीक अनुभवतो. उदाहरण: इंग्रजी वाक्य: "He brought home the bacon." थेट भाषांतर: "तो बेकन घेऊन घरी आला." (अर्थ न लागणारे) सांस्कृतिक भाषांतर: "तो उपजीविकेसाठी पैसे कमावून आणतो."

भाषांतरातील अडचणी व मर्यादा

भाषांतर करताना अनुवादकाला अनेक प्रकारच्या अडचणींचा सामना करावा लागतो. केवळ भाषेतील फरक नव्हे, तर संस्कृती, संज्ञा, शैली, भावना, प्रसंग अशा विविध स्तरांवर अडथळे निर्माण होतात. खाली काही महत्वाच्या अडचणी आणि मर्यादा दिल्या आहेत.

१. तांत्रिक संज्ञा – तांत्रिक, वैज्ञानिक, वैद्यकीय किंवा कायदेशीर शब्दांचा मराठीतून अचूक आणि समर्पक अनुवाद करणे कठीण जाते. अनेक वेळा मराठीत त्या संज्ञांसाठी समतोल शब्द अस्तित्वातच नसतो.

उदाहरण: "Algorithm" – याचा सरळ मराठी अर्थ देणे कठीण आहे. काही वेळा "क्रमसूत्र" असा शब्द वापरतात, पण सर्वत्र तो समजला जात नाही.

"Firewall" – "फायरवॉल" असेच वापरले जाते; त्यासाठी सुसंगत स्थानिक पर्याय नाही.

२. वाक्प्रचार व लोकोक्तींचा अनुवाद- अनेक इंग्रजी वाक्प्रचार किंवा लोकोक्ती थेट मराठीत अनुवादले, की त्यांचा अर्थच बदलतो किंवा गमावतो. उदाहरण: "Spill the beans" – थेट अनुवाद: "शेंगा सांडणे" (अर्थ नसलेला) योग्य अनुवाद: "गुपित उघड करणे"

३. भावनिक व सांस्कृतिक अंतर- सांस्कृतिक संदर्भ वेगळे असल्यामुळे एखादी गोष्ट एका भाषेत पूजनीय असते, तर दुसऱ्या भाषेत सामान्य. त्याचे थेट भाषांतर प्रेक्षकांना विसंगत किंवा गैरसमजुतीचे वाटू शकते.

४. शब्दांची बहुअर्थता- एका शब्दाचे अनेक अर्थ असतात, ते परिस्थितीप्रमाणे बदलतात. यामुळे योग्य शब्द निवडणे हे मोठे आव्हान ठरते. उदाहरण: "Light" – प्रकाश, हलके, सौम्य इ. अर्थ.

५. शैली आणि साहित्यिक सौंदर्याचे भाषांतर- काव्य, साहित्यमय भाषा, विनोद, उपरोध (satire), वक्रोक्ती यांचे भाषांतर करताना मूळ भावना आणि सौंदर्य टिकवणे कठीण होते.

६. भाषिक संरचनेतील फरक- इंग्रजी आणि मराठी यांची वाक्यरचना वेगळी असल्याने सुसंगत आणि प्रवाही वाक्य तयार करणे आव्हानात्मक असते.

७. भाषिक मर्यादा आणि नवशब्द- अनेकदा इंग्रजीतील नवीन शब्द, तंत्रज्ञानाशी निगडित संज्ञा यांना मराठीत अद्याप ठोस शब्द नाहीत. अशावेळी सरळ इंग्रजी शब्दच वापरणे भाग पडते, जे शुद्ध भाषेच्या दृष्टीने अपूर्ण वाटते.

सामर्थ्यशील भाषांतरासाठी उपाय-

‘सामर्थ्यशील भाषांतर’ म्हणजे केवळ शब्दशः भाषांतर न करता, मूळ मजकुराचा अर्थ, भावना, संदर्भ, शैली आणि संस्कृती यांचा योग्य अर्थाने, प्रभावी वाचक-श्रोत्यांपर्यंत पोहोचवण्याची प्रक्रिया. अशा प्रकारच्या भाषांतरात येणाऱ्या अडचणींवर मात करण्यासाठी खालील उपाय उपयुक्त ठरतात:

१. **संदर्भानुसार भाषांतर करणे-** शब्दांचा थेट अर्थ न घेता वाक्याचा आणि प्रसंगाचा पूर्ण संदर्भ लक्षात घेऊन भाषांतर करणे आवश्यक आहे.

उदाहरण: "Break the ice" → "गप्पांची सुरुवात करणे" / "संवाद खुला करणे".

२. **द्विभाषिक आणि द्विसांस्कृतिक जाणिवे विकसित करणे-** अनुवादकाने दोन्ही भाषांचे केवळ व्याकरण नव्हे तर सांस्कृतिक अर्थछटाही समजून घ्याव्यात. लोकजीवन, लोकपरंपरा, म्हणी, संकेत समजून घेणे आवश्यक.

३. **भाषेतील भावनिक ताकद ओळखणे-** मूळ मजकुरातील भावना, उपरोध, विनोद, राग, सहानुभूती इत्यादी भावनिक सूचनांची जाण ठेवून त्यांचा योग्य मराठी अनुवाद करणे.

४. **तांत्रिक संज्ञांसाठी मान्यताप्राप्त मराठी पर्याय वापरणे-** माहिती तंत्रज्ञान, विज्ञान, कायदा इत्यादी क्षेत्रांतील संज्ञांसाठी सांस्कृतिकदृष्ट्या सुसंगत व मान्यताप्राप्त मराठी शब्द वापरणे. उदा.: Password → गुप्तशब्द, Input → इनपुट (तसेच वापरले जाते).

५. **संकल्पनात्मक समज वाढवणे-** केवळ शब्दांचे भाषांतर न करता मूळ संकल्पना समजून घेऊन त्याचे स्थानिक किंवा समजण्यासारखे रूप देणे. उदा. "Freedom of speech" "विचार मांडण्याचे स्वातंत्र्य" हे सरळ आणि परिणामकारक आहे.

६. **पारिभाषिक शब्दसंग्रह तयार करणे-** विशिष्ट क्षेत्रांसाठी (जसे की शिक्षण, तंत्रज्ञान, वैद्यकीय) मराठी पारिभाषिक शब्दसंग्रह तयार करणे. यामुळे सुसंगतता टिकते व भाषांतर सुलभ होते.

७. **मूळ लेखकाच्या हेतूचा विचार करणे-** केवळ मजकुरावर लक्ष न देता लेखकाचा हेतू, टोन आणि उद्देश समजून घेणे, त्यामुळे भाषांतर अधिक परिणामकारक होते.

८. **संपादन आणि पुनरावलोकन (Editing & Review)** प्रथमच केलेले भाषांतर अंतिम मानू नये. अनुभवी व्यक्तीकडून संपादन व पुनरावलोकन करून घ्यावे. गरज असल्यास पुनर्लेखन करून गती आणि परिणामकारकता वाढवावी.

९. **आधुनिक साधनांचा वापर-** Google Translate, Chat GPT, Online Dictionaries यांसारख्या सहाय्यक साधनांचा समजस वापर, परंतु त्यांवर संपूर्ण अवलंबून राहणे टाळावे.

१०. **सातत्यपूर्ण सराव आणि प्रशिक्षण-** भाषांतर कार्यशाळा, व्याख्याने, प्रात्यक्षिके आणि प्रकल्प कार्य यांद्वारे कौशल्य वृद्धिंगत करावे.

सामर्थ्यशील भाषांतराची उदाहरणे

इंग्रजी शब्द	सरळ भाषांतर	सामर्थ्यशील भाषांतर
Development	विकास	सर्वांगीण प्रगती
Empowerment	सक्षमीकरण	अधिकारप्रदान
Deadline	मुदत	अंतिम तारखेची मर्यादा
Feedback	अभिप्राय	सुधारणा सूचनांचा अभ्यास
Network	जाळे	परस्पर जोडलेली रचना

निष्कर्ष (Conclusion)

- भाषांतर म्हणजे केवळ भाषांतर नाही, तर विचार व संस्कृतीचे रूपांतर असते.
- सामर्थ्यशील भाषांतर मराठी भाषेच्या समृद्धीसाठी आवश्यक आहे.
- इंग्रजी शब्दांचा मराठीत सुग्राही, आशयपूर्ण व प्रभावी उपयोग संभवतो.
- भाषिक आत्मनिर्भरतेच्या दृष्टीने ह्या अभ्यासाचे मोठे महत्त्व आहे.

संदर्भ सूची (References)

- मराठी विश्वकोश
- डॉ. श्रीधर व्यंकटेश केळकर – "भाषांतर सिद्धांत"
- महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ – भाषांतर कोश
- अनुवाद तत्त्वज्ञानावरील संशोधन लेख
- शासनाच्या भाषांतर पोर्टल्स
- <https://chatgpt.com/c/6878d614-fe40-800d-a0b7-5fd6604af395>